

Четврто поглавље – Како видимо друге људе

Увод

Ова слика приказује девојчицу која гледа дечака кроз лупу. Слика коју ствара лупа је слична али не и идентична дечаку у стварности. Дечак не зна како изгледа та његова слика. Она може да буде нетачна или тачна, може чак да приказује више појединости него што је дечак свестан или више него што он жели да прикаже. Обоје су насмејани, зато разлике између перцепције и стварности не представљају проблем. Девојчица се смеје слици, а не самом дечаку.

Сви ми користимо лупе када посматрамо друге људе и памтимо оно што о њима видимо под лупама. Ми судимо о другима на основу тих менталних слика. Такве слике су сирови материјал из којег стварамо стереотипе. Сви се ослањамо на таква поједностављења сложеног света који нико од нас у потпуности не разуме. Уколико стереотипи постану предрасуде, поготово оне негативне, онда те предрасуде могу подстаћи раздор и непријатељство у друштву.

Вежбе у овом поглављу помажу ученицима да постану свесни својих перцепција и предрасуда о другима, да критички размишљају о њима и да их исправљају, уколико је то потребно. Дакле ово поглавље се усредсређује на социјалну димензију демократије и људских права. Наше међусобне перцепције, предрасуде и начини интеракције једни с другима пружају основу у којој демократија и људска права треба да буду укоренењени. Није довољно поставити демократију и људска права као темељна начела у Устав и Владу; њихови социолошки и културолошки корени су подједнако важни.

Уопштено, ученици би требало да разумеју да је функција стереотипа смањење сложености нашег друштва и света у ком живимо. Такође би требало да разумеју да стереотипи могу бити опасни, сејући семе непријатељства и дискриминације у друштву. Ово нарочито може да се деси када срећемо људе из других земаља и култура који у нама некад буде осећање страха. Образовање помаже људима да препознају предрасуде и стереотипе који нас наводе на погрешно размишљање, те да их, кад их препознају, исправе.

Старији ученици такође могу разумети да наше перцепције и предрасуде у крајњој инстанци утичу на то да ли култура у којој живимо подржава или занемарује демократију и људска права у заједници. Буквално, демократија почиње - од мене и од тебе!

Вежба 4.1. – Сви различити, сви једнаки

Васпитно-образовни циљеви часа	Ученици уче да боље упознају и прихвате једни друге у групи. Откривају шта имају заједничко а чега нису били свесни.
Наставна средства	Комадић креде или канап.

Поступак

1. Учионица или просторија без клупа: слободан простор се подели у два дела кредом или канапом. Испрва, читаво одељење стоји с једне стране линије.

Наставник сад говори наглас једну по једну од предложених карактеристика. Чим наставник изговори особину, они који сматрају да је имају прелазе преко црте. Наравно, списак особина мора бити прилагођен узрасту и ситуацији у одељењу.

Примери: Сви они који ...

- носе фармерице
- имају плаве очи
- су старији/млађи него што предвиђа календарска година за разред
- су посетили друге земље у Европи
- редовно читају новине
- код куће говоре језик различит од оног у школи
- су били предмет дискриминације
- имају пријатеље са сметњама у развоју (физичким, духовним)
- имају предрасуде према некој другој групи људи.

2. Ученици разматрају следећа питања:

- Да ли се ико нашао у групи са неким за кога је сматрао да са њим нема ништа заједничко ?
- Какав је осећај бити део велике групе?
- Какав је осећај бити сам или врло усамљен?
- Ко је доживео слично искуство: а) припадност већини, б) осећај усамљености и неприпадања?

Додатна активност

Ученике можемо питати да сами предложе неке карактеристике, али наставник мора пазити да то не буду карактеристике на које ученици могу бити доста осетљиви.

Варијација

Чим наставник изговори карактеристику, ученици се крећу по одељењу и формирају групе од особа са истим особинама. Остају заједно за тренутак да би попричали о томе шта имају заједничко (на пример, ствари које воле, поседовање или недостатке одређених особина итд.).

Вежба 4.2. – Различитост

Васпитно-образовни циљеви часа Ученици развијају свест о различитости и чињеници да неке различитости имају корене у друштвеним структурама.

Наставна средства Велики лист (А3) папира исечен у 4 траке.

Поступак

1. Ученици или наставник на припремљене траке папира записују што више могућих типова разлика између људи. (Примери: велик – мали; сиромашан – богат; црнокоп – плав; добродушан – нетрпељив; образован – необразован; незапослен – запослен; млад – стар; здрав – болестан; шеф – радник; газда – подстанар; муслиман – хришћанин, итд.)
2. Прво се разговара са целим одељењем, што резултира поделом на 5-6 група ученика. Свака група саставља листу за одређени тип различитости:
 - физичке разлике
 - психолошке (карактерне) разлике
 - социјалне разлике
 - културне разлике.
3. Ученици поседају по групама од 4-5 чланова (број представља горе набројане категорије). На табли стоје подстицајна питања:
 - Како долази до разлика у овој категорији?
 - Које су последице ових разлика по појединца и његове развојне могућности?
 - За које је од ових разлика одговоран сам човек, а за које није?
 - Шта одређена особа може учинити да превазиђе ове разлике, уколико је у стању да то учини?
4. Свака група подноси извештај, а закључна дискусија показује шта су ученици схватили о разликама између људи :
 - "Схватам да знам ..."
 - "... али сам научио ..."
 - "Највише ме је изненадило ..."

Додатна активност

Ученици у писаном облику приказују две ситуације у којима су на мучан начин искусили различитост. Текстове после могу продискутовати са целим одељењем или у групи.

Вежба 4.3. – Тачно и нетачно

Васпитно-образовни циљеви часа	Ученици развијају своје способности расуђивања и доношења одлука. При том се подстичу на критичко размишљање. Ученици постају свесни стереотипа које имају и о њима критички размишљају. Разумеју да нам поједностављивање ствари и стереотипи помажу да се носимо са сложеностју света у којем живимо, али и да су они повезани са ризицима и опасностима да се претворе у клишее и предрасуде.
Наставна средства	У учионици не сме бити столова и столица. Простори за „тачно“ и „нетачно“ постављени су у супротне углове учионице, где су те две речи исписане на таблама.

Поступак

1. Ученици стоје на средини учионице. Наставник чита листу тачних или нетачних изјава о женама, мушкарцима, разним етничким групама, нацијама итд. При том се пази да неки исказ не буде увредљив за поједине ученике.

Примери исказа:

- Дечаци су у спорту бољи од девојчица.
- Шпанци говоре језиком који потиче од латинског.
- На Балкану људи раде мање квалитетно и с мање воље него људи у Западној Европи.
- Кинези највише воле да једу псеће месо.
- Плавуше су једнако интелигентне као друге жене.
- Швајцарска је богата земља; сви Швајцарци имају пуно новца.

Како наставник чита ове исказе, ученици иду у одређени угао учионице у зависности од тога да ли сматрају одређену изјаву тачном или нетачном. Ученици који немају став остају у средини.

2. Наставник позива ученике да објасне свој избор. Проистекле дискусије су и пожељне и драгоцене.
Наставник даје тачан одговор тамо где ученици нису добро одабрали.. Изузетно је важно да се овај корак не прескочи.
3. У закључном разговору, ретроспективно се обрађује наш однос према стереотипима и предрасудама. Ученици треба да се обавесте о функцијама и предностима, али и о опасностима упрошћавања и стереотипа. Ако је потребно, наставник то посебно наглашава.
4. У другом делу вежбе, могу се користити истините и погрешне тврдње које су саставили сами ученици подељени у групе (4-5 тврдњи по једној групи). Одговарајуће групе воде вежбу. Наставник задржава право вета на дискриминаторне или увредљиве исказе.

Додатна активност (за више разреде основне школе)

Ученици анализирају на који се начин медији носе са питањима мањина, полова, насиља, итд. Препознају примере стереотипа, предрасуда, површности, односно темељног истраживачког новинарства. Покушавају да исправе информацију за коју сматрају да је нетачна или непотпуна.

Вежба 4.4. – Први утисци

Васпитно-образовни циљеви часа	Ученици су способни да препознају стереотипе и постају свесни разноликости утисака и перцепција које људи имају једни о другима. Ученици вежбају активно слушање и уче да поштују друге.
Наставна средства	Фотографије људи (онолико колико има ученика) које могу у ученицима побудити различите реакције лепе се у горњи део великог (А3 или А4) листа папира (наставник би требало да изабере ликове разних година, култура, етничке припадности, итд.). Већи део папира оставити празан.

Поступак

1. Ученици формирају круг. Наставник даје сваком ученику лист папира са по једном фотографијом.
2. Наставник тражи од сваког ученика да погледа фотографију коју је добио и размисли о три ствари с њом у вези:
 - "Видим ..."
 - "Сматрам ..."
 - "Осећам ..."
3. Ученици записују своје прве утиске на дну стране (највише два реда). Савијају тај доњи део папира како би сакрили то што су записали и додају лист особи која им је са леве стране.
4. Ово траје док сви листови не прођу цео круг. У другом кругу, ученици испisuју своје коментаре за одговарајуће фотографије, пресавијају текст да се не види и предају папир даље.
5. Пошто су сви листови прошли цело одељење или део одељења, свако добија "свој" првобитни лист и чита разне коментаре о одговарајућој слици.
6. Следи одељенски разговор о коментарима:
 - По чему су ваши први утисци били слични или различити?
 - Шта је на вас оставило највећи утисак на први поглед?
 - Шта вас је изненадило, разочарало или вам се допало?
 - Шта сте открили о себи приликом ове активности?

Варијација

У великим одељењима могу се формирати 2-3 групе унутар којих циркулише папир с фотографијом, а тако се и штеди у времену.

Вежба 4.5. – Сви ми имамо предрасуде

Васпитно-образовни циљеви часа	<p>У овој вежби ученици доводе у питање стереотипе и предрасуде о другим људима и припадницима мањина. Откривају како људи виде припаднике различитих мањина.</p> <p>Ученици постају свесни како својих ограничења кад је у питању толеранција тако и својих сукобљених система вредности.</p> <p>Ученици се обучавају како да развију вештине активног слушања док одлучују да ли да се сложе са туђим мишљењем.</p>
Наставна средства	Једна копија радног листа (сценарија) за сваког ученика.

Поступак

1. Сваки ученик добија један примерак сценарија и чита га у себи.
2. Ученик бира три особе из сценарија са којима би желео да путује возом у истом купеу спаваћих кола и још три са којима не би желео тако да путује (ставља ознаке "+" и "-").
3. Ученици формирају групе од по четворо.
 - Упоредјују своје изборе и такође упоређују одговарајуће разлоге за одабир који су направили.
 - Покушавају да се усагласе око листе са три пожељна и три непожељна сапутника.
 - Бирају представника за своју групу.
4. Пред целим одељењем, свака група представља своју листу пожељних и непожељних сапутника, притом износећи разлоге за свој одабир.
5. Наставник подстиче дискусију поводом изнешених ставова следећим питањима:
 - Који су били главни фактори одлучивања?
 - Ако се група није усагласила око листе избора путника, зашто није?
 - Које стереотипе садржи листа путника?
 - Одакле ове предрасуде или клишеи потичу?
 - Како бисте се ви, рецимо, осећали када нико не би хтео да путује са вама?

Додатни предлог

Листа се може прилагодити узрасту и социјалном пореклу ученика, али свакако треба да укључи људе који представљају мањине које су већ на први поглед лако препознатљиве, као и оне мањине које није лако распознати.

Материјали

(видети следећу страницу)

Сценарио

Започели сте дуго путовање возом које ће трајати неколико дана. Делите купе за спавање са још троје људи.

Са којим од следећих путника бисте радо делили ваш купе? (Обележите са "+").

Са којим путницима не бисте желели да делите купе за спавање? (Обележите са "-").

- гојазни швајцарски банкар
- италијански ди-џеј који конзумира дрогу
- Африканац који продаје егзотичне артикле
- Ром који је управо изашао из затвора
- немачка рок певачица, феминисткиња
- страна студенткиња хомосексуалног опредељења
- млада Румунка са дететом
- пијани енглески скинхед
- ХИВ позитивна проститутка
- јако сиромашна избеглица
- наоружани страни војник
- млада жена која говори само француски језик

Вежба 4.6. – Сви смо ми једнаки, али су неки „једнакији“ од других

Васпитно-образовни циљеви часа Ученици препознају и анализирају разлоге и мотиве које људи имају када дискриминишу друге.

Наставна средства Велики дебљи листови папира и маркери.

Поступак

1. Наставник дели ученике у групе од четири до шест ђака. Групе морају имати паран број чланова. Свака група добија лист папира и маркер.
2. Она/он тражи да једна половина групе нацрта карикатуру друштвено успешне особе, а друга половина групе карикатуру губитника.
3. Наставник тражи од група да направе листу карактеристика својих модела: економски положај, професија, пол, етничка припадност, шта раде у слободно време, избор одеће, изглед, начин живота, изглед домаћинства, потрошачке навике.
4. Он/она тражи од група да размене своје цртеже и протумаче визуелни опис.
5. Цртежи се излажу на зид. Свака група треба целом одељењу да протумачи цртеж који су добили.
6. „Уметници“ објашњавају своје намере у погледу добитника/губитника којег су приказали цртежом. Разговором о идејама које стоје иза ових цртежа и ефекту који цртежи имају на посматраче, ученици се могу дотаћи следећих питања:
 - Које су главне карактеристике успеха?
 - Које су главне карактеристике неуспеха?
 - Који су главни фактори који стварају разлику између "добитника" и "губитника"?
 - Да ли нацртани људи припадају одређеним групама?
 - Имају ли сви људи једнаке шансе за успех без обзира на њихово социјално порекло?

Додатна активност

У наредној фази дискусије, постављају се питања:

Који су разлози за дискриминацију, искључивање људи из друштва само зато што се разликују због своје културе, порекла, сексуалног понашања, језика и сл.?

Који су разлози за неједнакост међу људима? Да ли је једнакост могућа и пожељна, или није?

Вежба 4.7. - Глобинго: "Људско биће је део целог света".

Васпитно-образовни циљеви часа

Циљ ове игре је да се покаже да је човек део целог света.

Наставна средства

Лист са бинго-пољима, упитник и питања за групну дискусију (види доле).

Поступак

- Ученици попуњавају поља према постављеним питањима. Сваки квадратић има две линије: једну за име, једну за земљу. Требало би да покушају да у сваки квадратић упишу име једног друга из одељења, и име земље из упитника. Ученик који попуни лист „зове“ „бинго“.
- Постоје разна питања која се могу поставити. Обично вам требају квадратићи од А до К, али можете додати још нека слова, иако је ученицима дозвољено да користе име друга из одељења само једном.
- Након игре, можете започети групну дискусију. Ученици ће открити да је миграција нешто нормално скоро у свакој породици и нацији. Разговараће о глобалној људској ситуацији, о свету као мрежи.

Материјали за наставнике

Питања: пронађите некога у учионици ко ...

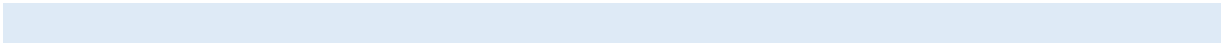
- А је путовао у неку страну земљу
- Б има пријатеља у страниј земљи са којим се дописује (путем писама, е-поште, Фејсбука...)
- В је недавно из ТВ-емисије научио нешто о једној страниј земљи.
- Г има рођака у страниј земљи
- Д ужива у страниј музици
- Ђ је помогао туристи који долази из стране земље
- Е ужива у храни из стране земље
- Ж има ауто произведен у страниј земљи (односно, имају га његови родитељи)
- З живи у кући у којој се говори више језика
- И има рођака који се родио у страниј земљи
- Ј је у скорије време читао у новинама репортажу о некој страниј земљи
- К је недавно разговарао са неким ко је живео у страниј земљи

Питања за групну дискусију

- Шта сте научили једни о другима у овом поступку?
- Шта вас је највише изненадило од онога што сте сазнали о вашим другарима?
- Шта вам ова игра говори о нашем свету?

Материјали за ученике: Бинго лист

А	Б	В	Г
име:	име:	име:	име:
земља:	земља:	земља:	земља:
Д	Ђ	Е	Ж
име:	име:	име:	име:
земља:	земља:	земља:	земља:
З	И	Ј	К
име:	име:	име:	име:
земља:	земља:	земља:	земља:

Вежба 4.8. - Туристи

Васпитно-образовни циљеви часа	Ова вежба (играње улога) симулира сукоб култура и омогућава ученицима да посматрају стереотипе које уносе у ликове које глуме. То ће помоћи ученицима да постану свесни могућих сукоба у таквим ситуацијама. Вежба омогућава ученицима да размисле о томе како гледају на ствари „стављајући се у туђу кожу.“ Ученици развијају своје вештине комуникације.
Наставна средства	Комад папира или картон, фломастери; ако је могуће, симболички реквизити за "туристе" и "домороце", нпр. фотоапарат, копље и сл..
Напомена о организацији	Идеално би било да се ради са два различита одељења, свако са својим наставником као вођом. Улога оба наставника је да подсећа ученике на инструкције као и карактеристике њихових група: „туристи“ и „домороци“. Уколико то није остварљиво, игра се може одвијати и тако што ће одељење бити подељено на две половине, при чему су потребна два различита простора за изведбу (једно решење је учионица плус ходник).

Поступак

Напомене о методи

1. Наставник укратко води кроз тему и ток игре: Једну групу чине туристи са Запада који проводе годишњи одмор на острву на којем живе урођеници. Гости желе у миру да комуницирају с домаћима.
2. Формирају се две групе (2 одељења или две половине једног) од којих свака глуми једну групу (туристе, односно домороце). Групе имају на располагању 15 минута да припреме своје улоге и ситуациони контекст:

Туристи записују информације о земљи у коју иду, своја очекивања од овог путовања и припремају путну опрему, нпр. фотоапарат, мобилни телефон, новчанице у страног валути. Ако немају при руци ове ствари, могу их представити помоћу слика. Дестинација је велико, слабо насељено острво у Тихом океану.

„Домороци“ ближе одређују своју културу: структуру породице, економију, рукотворине, одећу и изглед кућа. Чланови „домородачке културе“ морају бити „примитивни“ и ван цивилизације колико год је могуће. Сами себи смишљају име.
3. Почине игра у две групе. Ситуација: Двоје туриста на излету случајно срећу припаднике домородачког становништва. (Сцена се може одглумити, али и само "препричати".) Враћају се својој групи и препричавају овај сусрет (тај део је инсцениран). Описују шта су то приметили о чудној култури домородаца.

На исти начин, домороци из исте сцене деле своје утиске о првом сусрету са туристима, износећи своје мишљење о понашању туриста (и ова сцена се игра).
4. Читава туристичка група нахрупи на територију домородаца који не желе да мењају своје животне навике. Упадају у домородачке куће и понашају се – у очима домаћих – непримерено. (Може се одглумити.)
5. Обе групе ученика се сусрећу ради размене информација:
 - Како се туристи осећају?
 - Како се осећају домороци?

- Шта туристи мисле о домороцима?
- Шта домороци мисле о туристима?
- Туристи објашњавају шта им смета у понашању домородаца.
- Домороци објашњавају шта им смета у понашању туриста.
- По мишљењу туриста, шта су домороци могли учинити да би њихов међусобни контакт прошао угодније?
- По мишљењу домородаца, шта су туристи могли учинити како би мање реметили староседеоце?
- У случају да морате да се вратите у земљу ових домородаца, шта би требало да знате или радите како би ваше понашање било прихватљивије за припаднике староседелачке културе?

Додатна активност

Ученици замишљају идеално друштво и указују на значајне разлике у односу на властиту културу.